ІІ. ГЛОБАЛЬНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНИХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Секція 4. *Актуальні проблеми розвитку економічної теорії та історії економічної думки на сучасному етапі*

УДК: 94(477):37014

Агафонова Надія Василівна
к. істор. н., доцент кафедри лінгвістичної підготовки,
Одеська національна академія зв'язку ім. О. С. Попова (Україна)
Луньова Ольга Костянтинівна
к. істор. н., доцент кафедри загальної економічної теорії та економічної політики,
Одеський національний економічний університет (Україна)
Несененко Павло Петрович
к. е. н., доцент кафедри загальної економічної теорії та економічної політики,
Одеський національний економічний університет (Україна)

ДО ПИТАННЯ ПРО ПЕРЕРЕЄСТРАЦІЮ СТУДЕНТІВ ТА КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ В ОІНГ НА ПОЧАТКУ 1920-Х РР.

JEL classification: *I120; I200; N940*

1920-й рік відзначився реформуванням вищої освіти в Україні: ліквідацією університетів. На їх базі було утворено інститути народної освіти. Реорганізації підлягав і Новоросійський університет, на базі якого було створено низку інститутів, у тому числі, Інститут гуманітарно-суспільних наук (ІГСН). Наказом по Одеському губернському комітету спеціальної наукової і професійно-технічної освіти за № 66 від 16 травня 1921 року на базі ІГСН було засновано Одеський інститут народного господарства (ОІНГ).

У 1922 році за наказом Укрглавпрофосвіти в ОІНГ, як і в усіх вищих навчальних закладах радянської України, було проведено перереєстрацію студентів. Процедура передбачала створення спеціальної комісії, в якій головував політкомісар – М. Н. Моісеєв. Члени комісії: представник від губернського партійного комітету Бжезинський; представник від Губпросвіти – С. М. Ярошевський; від Губпрофради – В. І. Вуйтик; від комосередку – І. Г. Работніков; від професорсько-викладацького складу – професор Е. Я. Немировський.

Наказ по інституту чітко визначав терміни проведення перереєстрації, компетенції членів комісії та мету акції – відрахувати від навчання непрацюючих та невстигаючих студентів. Робота комісії тривала з 20 січня 1922 року до 19 березня 1922 року. Комісія розглядала в індивідуальному порядку успішність студентів, які мали з'явитися на комісію маючи при собі залікову книжку, документ на підтвердження соціального стану, довідку про професійний стаж чи роботу в політичних органах та громадських організаціях. Результатом роботи комісії стало масове відрахування з інституту більше 100 студентів. Проведена перереєстрація уможливила для політкомісара М. А. Моісеєва процедуру «класифікації» контингенту. Перша категорія (найчисельніша) – міщани, що відзначалися лояльністю у ставленні до радянської влади; друга – міщани, що переживали незадоволення від факту встановлення влади Рад, але у відкриту опозицію ставати не наважувалися; третя – комуністи та співчуваючі їм. По закінченню перереєстрації контингент студентів та слухачів підготовчих курсів налічував 1990 осіб. Бюро ОІНГ приймає рішення про продовження навчального процесу: 3 березня 1922 року розпочались заняття.

На початку 1920-х років надактуальним було питання про плату за освітні послуги. Принцип безплатного навчання проголосила Центральна рада. Але проголошення – це ще не здійснення. Нововідкриті школи та вищі навчальні заклади повідомляли в пресі рівень плати за навчання. Наприклад, до повідомлення про відкриття в Києві гімназії ім. Кирило-Мефодіївського братства (13 вересня 1917 року) додано: «Плата в гімназії, як і личить демократичній школі, низька, а саме, 80 крб. на рік» [1, с. 150].

Отже, освіта безплатною не стала. Більш того, спостерігалася тенденція до збільшення плати за навчання як за гетьманату, так і за Директорії. За гетьманату до Міністерства освіти надходять

листи-клопотання про необхідність підвищення плати за навчання. За Директорії Рада міністрів ухвалила зміни до діючого положення про складання іспитів екстерном, відповідно до яких плата за такі виросла від дореволюційних 10 крб. до 50 крб. [2, арк. 23].

Та ці положення на практиці важко реалізовувалися, вони мали рекомендаційний характер. Загальність і обов'язковість держава декларувала, але практикою дій забезпечити не могла. Та й про яку обов'язковість навчання могла йти мова, коли ще в другій половині 20-х років у Києві мала чинність інструкція, згідно з якою встановлювалася черга запису до школи, відповідно до якої дітям робітників, червоноармійців і селян-незаможників надавалося право першочерговості.

Ради, в процесі встановлення влади, теж звертаються до матеріального аспекту в функціонуванні освітньої сфери. У березні 1919 року Х. Раковський підписав Декрет про безплатне навчання: «Плата за навчання у всіх типах шкіл відміняється незалежно від відомства, в якому вони знаходяться» [4, арк. 38]. Як бачимо, на цьому моменті декларовано безплатною лише шкільну освіту.

Кодекс законів про народну освіту від 22 листопада 1922 року не лише узагальнював досвід становлення системи освіти в Україні, оголошував всі навчальні заклади державними, а й проголошував освіту доступною, обов'язковою і безплатною». Але вже в березні 1922 року набирає чинності Постанова Радянського народного комісаріату УСРР «Про введення плати за навчання у вищих навчальних закладах».

Плати за навчання вимагав надміру незадовільний матеріальний стан вищої школи. Отримані за навчання кошти було заплановано використати в трьох напрямках: покращення умов для проведення навчального процесу, на задоволення господарських потреб, на виплату стипендій. Від плати за навчання звільнялася лише найбідніша частина студентства, яка мала документально підтвердити свою матеріальну неспроможність. Якщо в травні 1922 року контингент ОІНГ налічував 1990 осіб, в липні 1922 р. – 731 особу, в грудні 1922 р. – 548 осіб. Вважаємо, що пояснення щодо скорочення контингенту студентів ОІНГ саме у практиці введення плати за навчання.

Звернемо увагу на вартість навчання в Одеському інституті народного господарства. Із наказу по інституту дізнаємося, що 20 відсотків студентів сплачували 120 рублів золотом, 30 відсотків – 80 карбованців золотом, 30 відсотків – 40 карбованців золотом. Лише 20 відсотків студентів не вносили плати за навчання.

Повторну перереєстрацію кадровий потенціал ОІНГ проходить у 1922/23 навчальному році. За ініціативою та на вимогу політкомісара бюро інституту створено комісію, що контролювала процес і процедуру заміщення посад. До складу означеної комісії увійшли: директор ОІНГ – професор О. Я. Шпаков; політкомісар – С. Л. Косов; проректор – професор Є. В. Васьковський; декан юридичного факультету – професор Е. Я. Немировський; декан економічного факультету – професор Г. І. Тіктін. Результат роботи комісії – затверджений штат ОІНГ: 43 особи, з яких 11 були у статусі професорів та доцентів з визначальним досвідом роботи у вищій школі та неабияким авторитетом в наукових колах – Толстой, М. І. Мандес, П. Є. Казанський, А. С. Бориневич та ін. Комісія мала завершити процедуру перереєстрації кадрового потенціалу до 25 лютого 1923 року [5, арк. 1-7].

Література

1. Агафонова Н. В. *Освітній процес в Україні* : *1917-1920-і рр.* Одеса, 2012. 282 с.
2. *Центральний державний архів вищих органів влади та управління України у місті Києві (ЦДАВОВ).* Ф. 2582 Міністерство освіти УНР. Оп. 1. Спр. 11.
3. Агафонова Н. В. *Становлення національної системи освіти в Україні* : *1917-1920 рр.* Одеса : Принт Мастер, 2002. 206 с.
4. *Центральний державний архів вищих органів влади та управління України у місті Києві (ЦДАВОВ).* Ф.166 Міністерство освіти. Оп. 1. Спр. 21.
5. *Державний архів Одеської області.* Ф.Р-129. Спр. 4. Арк. 3–7.